

קול צופיד

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

מטות-מסעי - תש"ס - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

השיעור לעילוי נשמת :

מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

פרשת השבוע : מטות-מסעי

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תש"ס.

דיני בין המיצרים וסכנת נפשות

גבולות הארץ - צווי אלוך

בפרשת מסעי שם אומר הקב"ה למשה רבנו על ארץ ישראל בלשון "צו את בני ישראל" פרק לד, ב, וידוע שבכל מקום שכתוב 'צו' זהו צווי גם לדורות הבאים עיין למשל רש"י על פסוק ב' מפרק ו' ויקרא ומשמעות הענין כאן היא שכל הדורות כולל הדור שלנו מחוייבים לשמור על גבולות הארץ. וגבולות ארץ ישראל אינן דומות לגבולות שאר המדינות, שאצלם הגבול נקבע על פי השליטה והכח. וגבול ארץ ישראל נקבע על פי הקב"ה וכתבם בתורה. "לפי שהרבה מצוות נוהגות בארץ ואין נוהגות בחוצה לארץ, הוצרך לכתוב מצרני גבולי רוחותיה סביב לומר לך מן הגבולים הללו ולפנים המצוות נוהגות" רש"י שם. הארץ לגבולותיה היא שלכם בלבד. בארץ לגבולותיה - יש קדושה מיוחדת. בארץ לגבולותיה - יש חיוב בתרומות ומעשרות וכו' מדאורייתא, הנובעים מקדושת הארץ. ואת הארץ לגבולותיה אסור למוסרה לאחרים כלשון הרמב"ם, על הפסוק נ"ג מפרק ל"ג עיין שם באורך ועיין לאוה"ח הקדוש "והורשתם את הארץ וישבתם בה" - כי יש מצוות עשה "שישבו בארץ ויירשו אותה".

הארץ כולה שלכם - תלוי בהחלטתכם

"דבר אל בני ישראל כי אתם עוברים את הירדן וכו' כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה" כלומר לכם ולא לאחרים. ואם לא תורישו את יושבי הארץ מפניכם והיא אשר תותירו מהם לשיכים בעיניכם בצדכם וצורו אתכם על הארץ אשר אתם יושבים בה " פ' מסעי לג, נא - נה - התורה מורה לנו שאם נקיים 'והורשתם את הארץ וישבתם בה' אז יתקיים בנו 'כי לכם נתתי'. ואם ח"ו לא נקיים ציווי זה, 'ואם לא תורישו את יושבי הארץ מפניכם' אז יקויים ח"ו הפסוק 'וצורו אתכם על הארץ'. ומבאר אוה"ח הקדוש ד"ה וצורו אתכם "לא מלבד שיחזיקו בחלק הארץ שלא זכיתם בו, אלא גם חלק שזכיתם בו אתם וישבתם בו, 'וצורו אתכם' לומר: קומו צאו ממנו!". ובאור דבריו, שהכל תלוי בהחלטתכם: אם תחליטו שכל הארץ שלכם ומהקב"ה ירשתם אותה - אז לא יוכלו לדרוש מכם שום ויתורים נוכח עמדתכם. אבל אם תחליטו שחלק ממנה שלכם וחלק לא - אז ידרשו מכם לפנות גם את החלק שאתם מחזיקים בו 'לומר קומו צאו'. ויהי רצון שפסוק זה 'וצורו אתכם' לא יתקיים בנו לא בדור הזה ולא בדורות הבאים. וכדברי הנביא בירמיה "אל תחת מפניהם - פן אחיתך לפניהם", כי אם אתה פוחד מהם - זה גרוע כי אין לך בטחון בה!"

וכבר אמר רש"י על פסוק ב, לד שהקב"ה יפיל כל שרי אומות העולם, לומר שאין להם כח לעשות מאומה לעם ישראל. רק צריך אמונה וביטחון בזה, ובזה יש לשלוח מסר ליהודים הנמצאים במשא ומתן אומלל עם הישמעאלים ועם עשוי כיום בחו"ל. שיעמדו כעיר מבצר ולעמוד ברזל ולחומות נחושת על כל הארץ וכו' וינלחמו אליך ולא יוכלו לך כי אתך אני, נאום ה' להצילך ירמיה א, יח ציט.

ניגונים בפה ובכלי זמר בכל השנה כולה

שירה בפה אסורה רק במשתה היין

הגמ' במסכת גיטין דף ז, ע"א אומר: "שלחו ליה למר עוקבא זמרא' מנא לן דאסירי? ופירש רש"י ד"ה זמרא : 'לשורר בבית המשתאות' מנין שאסור? "שרטט וכתב להו יאל תשמח ישראל אל גיל בעמים" - הגמרא בגיטין שם דף ו' ע"ב אמרה שאסור לכתוב שלש תיבות מהתנ"ך ללא שרטוט, - עיין תוס' שם א"ר יצחק. וכן נפסקה הלכה ברמב"ם הלכות ס"ת פ"ז הלכה ט"ז, וכן בשו"ע יו"ד סי' רפ"ד סעי' ב' שאפילו על נייר אסור ובלבד שיהא בכתב אשורית ויש מחמירים בכל כתב. וצריך מאד לזהר

בזה. אבל אם אין מתכוון להזכיר פסוק רק לשם צחות הלשון מותר לכתוב בלי שרטוט. ושואלת על זה הגמ' : "ולישלח להו מהכא 'בשיר לא ישתו יין - ימר שכר לשותיו'". כלומר, למה דווקא בחר בפסוק של 'אל תשמח' ללמד שאסור לשיר, הרי ישנו פסוק יותר מפורש 'בשיר לא ישתו' שאסור לשיר בבתי המשתאות? ומתרת הגמ' : "אי מההוא הוא אמינא הני מילי זמרא דמנא, אבל דפומא שרי, קמ"ל" כלומר אם מר עוקבא היה שולח להם את הפסוק של 'בשיר לא ישתו יין' היינו חושבים שהאסור אינו אלא בזמיר של כלי שיר כגון כינור וכדו' אבל שירה בפה מותר, לכן הביא את פסוק 'אל תשמח' לומר שאסור לשמוח בכל צורה גם אם שר בפיו. ברמב"ם משתאות אסור לשורר אפילו בפה בלבד ואפילו בלי כלי נגינה, ובלי יין. ובתוס' ד"ה זמרא מנא לן כתב : "וראו להחמיר בכיוצא בו שמתענג ביותר".

כלי נגינה ומכשירי הקלטה - מותרים רק בשירי קודש

הרמב"ם כותב בהלכות תעניות פ"ה הלכה י"ד : "יוכן גזרו משחרב ביהמ"ק שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר אסור לשמוח בהן ואסור להשמיען מפני החורבן. ואפילו שירה בפה על היין אסורה, שנאמר : 'בשיר לא ישתו יין'. וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תשבחות או שיר של הודאות לאל וכיוצא בהן על היין". וכן נפסק בשו"ע סי' תקס"ט סעי' ג' דהיינו לשורר בכלי שיר - אסור, לשורר בפה - מותר בלבד ד' שיהיה בלי שתית יין. משמע שכל צורה של שמיעת בכלי שיר - אסורה בין בכלי זמר, ואפילו במשמיעי קול דהיינו טייפס למינהם - אסור. עיין בטור בפירוש דברי הרמב"ם ובמפרשים כיצד מסבירים את הרמב"ם. האם הכל אסור בין עם יין ובין בלי, עם כלי נגינה או אפילו בפה. ועיין לרמב"ם בתשובותיו סי' רכ"ד וכן בפירושו לאבות פרק א' משנה ט"ז שלגלג על הגדרת 'כשרים' שהולכים ל'מקומות המשקאות המשכרים', וכן שם האריך להסביר שלא משנה באיזה שפה הוא השיר, העיקר הוא התוכן ולא כמו אותם שחושבים שבלשון הקדש מותר לשיר שירי עגבים או כפרות וכדו' עיין שם באורך, ועיין במעשה רוקח על הרמב"ם הנ"ל. והנה השירים שאסורים בכלי שיר אינם שירי עגבים שאלה אסורים גם בפה בלבד, אלא הם מסוג מה שכתב ה'מגיד משנה' בשם רב האי גאון הלכה י"ד ד"ה וכבר נהגו "כגון נגינות של אהבת אדם לחברו, ולשבח יפה ביופיו". והתירו בכלי נגינה רק שירות ותשבחות וזיכרון חסידים של הקב"ה, "מנהג ישראל לאומרם בבית חתנות ובבית משתאות בקול נגינות ובקול שמחה". וכן כתבו התוס' גיטין ז' ד"ה זמרא : "ושיר של מצווה - שרי. כגון בעת חופה שעושין לשמח חתן וכלה".

הרגיל בשירים - אסור

הרמ"א כתב שם : "ויש אומרים, דוקא מי שרגיל בהם, כגון המלכים שעומדים ושוכבים בכלי שיר" כלומר, אם ירצה אדם לשים מנגינת רקע בביתו להנעים את שנתו או שיכוון שעון מעורר לבוקר שיעיר אותו עם הפעלת ניגונים, זה אסור. ובמגן אברהם סק"ח וגם שירי קודש כגון 'אודך כי עניתני' וכדו', אסור לשיר באורח קבע כל היום בשכבו ובקומו אלא אם כן זה בסעודת שבת. ועיין שם במג"א סק"ח ובת"ז שם ס"ק ה' אם מותר לאמר פסוקים או קדיש במנגינה אפילו במקום שמחה של מצווה. ועיין בב"ח שמחמיר בשירה בפה אפילו בלי יין.

שירי ערש - מותר

אבל, אשה שרוצה לשיר "שיר ערש" לבנה מותר בשני תנאים: א' שאין אנשים זרים בבית. ב' שהשיר יהא שיר קדש ולא שירי עגבים או שירים אסורים. ועיין שה"צ אות כ"ה. וב"ה שהיום יש קלטות של שירי ערש לתינוקות, שירי קדש בקדושה וטהרה.

פיוטים ותשבחות בפה בבין המיצרים

פיוטים ותשבחות בבין המיצרים - רק בשמחת מצוה

בישדה חמד' פאת השדה סי' א' אות י' ד"ה 'ולשורר' מובא על אלו הנוהגים לשורר ולנגן בפה בסעודת ריעות שאינה סעודה של מצווה, כגון בלילה שלפני או אחרי יום המילה, או על טקס חיתוך בגדי הכלה שהיו

קול צופיך

מנן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

מטות-מסעי - תש"ס - מאת מנן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

על חולצה חדשה כשקונה רהיטים או מכונת, ומכוון בברכת הבגד או הפרו
לפטור את הכלים החדשים שקנה בגלל הבעיה דלעיל .

קבלת מתנה בין המצרים

ובסעיף ה' כתוב השו"ע: ואם נתנו לו מתנה כגון עציץ מיוחד או כלי יפה
מברך 'הטוב והמטיב'. וכתוב המשנ"ב ס"ק כ"א שצריך לברך על מתנה
שהחיינו ולא 'הטוב והמטיב'. וא"כ מה יעשה אדם שמקבל מתנה מחברו
בימי בין המצרים שאסור ללבוש בהם בגד חדש וכדו' לדעת חב"ן איש חי:
אין בעיה כי לא התחייב בברכה עד השימוש. וידחה את השימוש בבגד עד
לאחר ט' באב. לדעת המשנ"ב: הרי לא יכול לומר לנותן תחזור אלי לתת לי
את זה לאחר זמן, על כן העצה היא למקבל המתנה לכוון לא לזכות במתנה
רק אחרי ט' באב, ואז יברך 'שהחיינו'.
מכות - סכנה !!

השעות המסוכנות בימי בן המצרים

במדרש איכה רבתי פרשה א', כ"ט כתוב: "כל רודפיה השיגוה בין
המצרים": ביומי דעקא, משבעה עשר בתמוז עד ט' באב, כלומר זהו
תקופת 'בין המצרים'. רבי אבא בר כהנא ורבי לוי. אמר שהוא גזין
סוגיה דטירה מרישהון דשית עד סופיהון דתשע" - כלומר עיקר עיצומו
של יום מתחילת שש שעות ועד סוף תשע שעות, שהם עיקר חוץ שלילת
המזיקים. ויש מי שאומר, מסוף שעה רביעית ועד ראש שעה תשיעית עיין
מתנות כהונה ופירוש מהר"י. ובשו"ע כתוב שם סעי' י"ח שבעיקר יש
להזהר משעה רביעית עד תשיעית ומחמרים מתחילת ד' עד סוף ט', עיי"ש
המפרשים.

מכה קטנה - גורמת נזק גדול

מוסיף המדרש: ר' אבהו הוא יתיב ומתנא בהדא כנישתאו חמא חד בר נש
דטעין קטינתא ואזל למימחי חבריה. חמא מזיקא קאי אבתריה, דטעין
קטינתא דפרזלא. קם וצריח, אמר ליה: מה את בעי קטיל חברך. אמר ליה,
בהדא, ברנש קטיל חבריה? אמר ליה הא מזיקא קאים בתריה דטעין
קטינתא דפרזלא, את מחי ליה בהדא והוא מחי ליה בהדא ומית". פירוש: ר'
אבהו היה יושב ולומד, ראה איש אחד רץ אחרי חברו להכותו במקל קטן
ענף של פרח. קם ר' אבהו וצעק עליו: אתה רוצה להרוג את חברך? אמר
לו: זה רק מקל קטן, ובוזה אי אפשר להרוג את החבר. אמר ר' אבהו:
מאחוריך יש מזיק עם מקל של ברזל וכשאתה תכה אותו במקל הקטן -
המזיק יכה אותו במקל של ברזל והחבר ימות. עיין מתנות כהונה מדרש
נשא, פרשה י"ב, י"ג. מכאן נראה כמה צריכים להזהר בימים אלו מלהכות
את בנו או תלמידו וכל שכן מישהו אחר. ואע"פ שמלושן המדרש לא משמע
על ימים אלו בלבד, בודאי שצריך לחשוש יותר בימים אלו שסכנה מרחפת.

איסור הכאת מיוחד בימים אלו

המדרש שם ממשיך: שר' יוחנן היה מצווה את מלמדי התינוקות שלא
ירמו אפילו רצועה של שרד נעל!! להכות את התינוקות בימים שבעה
עשר בתמוז לתשעה באב. ב"ב דף כ"א ע"א שבשאר ימות השנה אם
המלמד רואה שתלמיד אחד סרח ויש להכותו יש להכותו רק בשרד שאינו
מזיק ובקושי מכאיב. ובימי בין המצרים, אפילו בשרד של נעליים לא יכה
אפילו מכה חלשה בגלל הסיפור הכתוב לעיל על המזיקים. מוסיף המדרש:
שרבי שמואל בר נחמני היה מצווה את מלמדי התינוקות שלא ילמדו עמהן
באותן שעות שבהם קטב מרירי שולט, פן יבואו להכותם מתנות כהונה.

דרך הכאה על פי הרמב"ם

וצריכים ללמוד הרבה מהרמב"ם שכל גדולי אומות העולם כיבדו על רוחב
חכמתו ואעפ"כ לא נמנע מלכתוב על הכאת תלמידים שבימינו אינה
מקובלת על בתי משפט למינהם. וכך כתוב הרמב"ם הלכות ת"ת, פרק ה'
הלכה ב' "ומכה אותן המלמד להטיל עליהם אימה, ואינו מכה אותם מכת
אויב, מכת אכזרי, לפיכך לא יכה אותם בשיטים ולא במקלות אלא ברצועה
קטנה" - זה חינוך של הרמב"ם. ואולי מה שהיום אומרים בבתי המשפט,
שאסור לתת מכות חינוך לילדים כוונתם בתקופת בין המצרים לימוד

חותכים בד למידתה של הכלה והיו מנגנים בפה ושמחים - וכתב על זה
"היה נראה בעיני דשיר דמי, ורק על ניגון בכלי שיר אני מוחה בכל זמן
בימים אלו". כלומר, שמעיקר הדין מותר בפה כי זו סעודה שיש בה מצווה
קצת. אבל אח"כ הוא כותב: "עתה ראיתי בספר משא חיים לר' חיים
פלאגיי ע"ה שעשו הסכמה ותקנה בכח תורתנו הקדושה, שמיום י"ז בתמוז
עד אחר ט' באב לא יוכל שום בר ישראל לטייל בגנות ופרדסים ועל שפת
הים והנהר - ולא בשום ניגון זולת בשעת ברית מילה בלבד, והעובר על זה
ענוש יענש - ורצה ללמוד מזה שאסור שירה אפילו בפה בלבד ואפילו של
מצווה. ואח"כ כתב: ושוב ראיתי בספר 'מעשה אברהם' שנגנו בכלי בשעת
המילה ואסר הדבר" ומשמע שלשיר בפה לצורך מצווה מותר.

למסקנא: בסעודת מצווה כגון: בר מצוה, מילה, פדיון וסיום מסכת - מותר
לשיר בפה ולא בכלי. ובעניין הטיול בימים אלו משמע מדברי משא חיים
הנ"ל שאסור, אולם יתכן וזה בחו"ל ללכת לגנות ולפרדסים וכו' אבל אדם
שרוצה בימים אלו עד ראש חודש אב לטייל בארץ ישראל מותר, ובלבד
שיזהר ביתר זהירות שלא ללכת למקום סכנה או אפילו ספק וחשש סכנה.

שירים בין המצרים בערוצי הרדיו - לא לבני תורה

בימים אלו מושמעים שירים ומנגינות בערוץ 7 ובערוצים תורניים אחרים.
והתרנו להם לעשות כן על סמך הבא"ח פרשת דברים הלכה ה' שכותב:
"אסור לעשות ריקודים ומחולות מ"ז בתמוז עד ט' באב, ורק משום איבה
או פרנסה ינגן אצל גויים עד ראש חודש אב, ומראש חודש אב ישמטו עצמן
לגמרי עד אחרי ט' באב", משמע שאם יש סיבה מיוחדת אפשר להקל עד
ראש חודש. אבל עלינו להזהר שכל ההיתר הוא רק כדי שלא ילכו לשמוע
בערוצים אחרים ששם מושמעים לעיתים שירי עגבים ר"ל. ולכן עדיף
להשמיע להם שירי קדש נקיים במנגינה מאשר לשמוע דברי בלע וכפירה.
אבל לבני תורה ושומרי מצוות אין היתר לשמוע שירים ומנגינות בבין
המצרים אפילו לא שירי קדש. ובהזדמנות זו נזכיר שכל הלכה שמשמיעים
ברדיו אינה תמיד הלכה למעשה כי צריך לברר מי אמרה ולמי היא מיועדת,
לאיזה חוג ולאיזה עדה ולא לומר 'שמעתי ברדיו כך וכך' ולפסוק מזה
הלכות.

ברכת 'שהחיינו' - מתי מברכים 'שהחיינו'? בקניה או בשימוש?

תקנו לברך ברכת 'שהחיינו' כדי להודות להלל ולשבח את הקב"ה. ולכן
כשקונה דבר חדש או פרי חדש שיש בו שמחה - צריך להכיר בכך שהכל
מאת הבורא ולא מחמת של 'כוחי ועוצם ידי עשה לי' ולברך שהחיינו. אך
יש שאלה האם מברך על עצם השמחה שברכשה אפילו שעדיין לא השתמש
בפועל. או שמחתו דווקא בשימוש ממש, וכל עוד שלא השתמש - לא
יברך. בשו"ע בסי' רכ"ה סעי' ג' כתב שמהדין צריכים לברך על פרי חדש
מעת שהוא רואה אותו. אבל "נהגו שלא לברך עד שעת אכילה". ובענין
כלים או בגדים חדשים כתוב שיברך בעת שקונה אותם. "בנה בית חדש או
קנה כלים חדשים - אפילו היה לו כיוצא בו או שקנה וחזר וקנה כיוצא
בהם, מברך על כל פעם ופעם שהחיינו". בסי' רכ"ג סעי' י'. ושם סעי' ג'
בשעת הקנין יש לו לברך אע"פ שעדיין לא נשתמש בהן וכו' וכשלושם יברך
"מלביש ערומים". ועיין משנ"ב שם ס"ק י"ז. וכתב המשנ"ב ס"ק יז'
"ודווקא אם קנה בגד שראוי ללבושו תכף, אבל אם קנה שום דבר שצריך
ליתן לאומן לתקן - לא יברך שהחיינו עד שעה שילבש הבגד או ישתמש
בכליו". והבא"ח כותב בפרשת ראה הלכה א' בשם מאמר ס"ק ה': "והגם
כי משורת הדין הוא לברך בעת הקניה או העשיה - נהגו העולם לברך בעת
שלושם. אך יש אומרים שאם קנה או עשה איזה מלבוש חדש אזי
כשלושם מברך 'מלביש ערומים', ובאזור מברך 'אזור ישראל בגבורה', ועל
כובע 'עוטר ישראל בתפארה'. ויש חולקים. משום סב"ל לא נהגו העולם
לברכם. ומ"מ טוב ללבושם פעם ראשונה בשחרית ויכוון לפוטרים בברכות
השחר ובוזה יצא ידי חובה לכו"ע". ואם הוא מוכרח ללבושם בערבית יברך
"מלביש ערומים". וכד' בלי שם ומלכות ויהרהר שם ומלכות בלבד. ובהלכה
ה' כותב הבא"ח: "קנה כלים חדשים ששמוח בהם - מברך בשעה שמשמש
בהם, וירא שמים יכוון לפוטרים על ברכה שעל פרי חדש". אם כך יוצא לנו
מהאמור, כי אדם שקנה רהיט או בגד וכדו' לדעת המשנ"ב: מברך מיד
'שהחיינו', ולדעת הבא"ח יברך כששתמש בו. ונהגו לברך על פרי חדש או

קול צופיך

מנן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

מטות-מסעי - תש"ס - מאת מנן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

יזכותי על הבג"צ שלא ראה הרמב"ם

ולשומעין ינעם וכו'.

איסור הכאה לילדים גדולים

הגמ' מו"ק דף י"ז ע"א מספרת על אבא שהיכה את בנו הגדול ושפחתו דבי רבי נידתה אותו, אמר לה: אני צריך לחנך אותו. אמרה לו: ילד גדול מחנכים בפה ולא במכות. משום 'לפני עיוור לא תתן מכשול' ויקרא י"ט. והרמב"ם מביא עניין זה הלכות ת"ת פ"ו ה"ד בין הדברים שמנדים אדם.

המכה לעומת הדבור - השפעה ותועלת

כשאדם מחנך את ילדיו צריך לשקול בחכמה את הדרך, לעיתים תחת גערה במבין, מהכות כסיל מאה'. כלומר לפעמים הדיבור והתוכחה יש להם עוצמה והשפעה יותר ממכות ובכל אופן צריך הרבה סבלנות ויישוב הדעת בעניין.

אמרו משל על ענין זה, באחד שגידל אריה ואילף אותו, יום אחד אמר אותו איש לאריה: איזה ריח רע נודף מפך!! לאחר כמה דקות אמר האריה: אני רוצה לטרוף אותך אם לא תעשה את דברי. אמר לו: מה אתה רוצה? אמר האריה: אני רוצה שתתחנך לי את הרגל בסכין. עשה האיש כרצונו. כעת אמר לו האריה: תחבוש את הרגל, חבש לו וריפא אותו ולאחר כשבוע נרפא הפצע. אמר לו האריה: עכשיו תתחנך לי את הרגל השניה. וכן עשה לו האיש כבראשונה, וכן עשה לו גם בשאר הרגליים. ולאחר שנרפאו הרגליים, אמר לו האריה: אתה רואה חתכת לי את ארבעת הרגליים והם נרפאו אבל את דבריך שאמרתי לי שריח רע נודף מפך, איך תבריאי?

מכאן שהדברים שאדם מוציא מפיו יש להם השפעה לטווח רחוק ואדם צריך לשקול את דבריו, מכה יכולה להירפא אבל הדיבור נשאר לעולם.

השפעה בשתיקה

הגמ' במסכת כתובות אומרת דף נ"ב ע"ב ונ"ג ע"א: רב פפא הלך לכתוב תנאים לבנו עם בתו של אבא סוראה, ונפגש בדרך עם ר' יהודה בר מרימר וכו'. אמר לו ר"פ לר' יהודה: נכנס יחד לבית אבא סוראה, והוא סירב. אמר לו ר' פפא: אני לא אומר לך שתכנס ותתערב בענין הנדוניה שיתן אבא סוראה, רק כנס ולא תלחץ עליו מאומה. ענה לו: "כניסתי עמך זהו עשוי שירבה לפסוק בשביל כבודי" לשון רש"י. לבסוף לחץ עליו ונכנס, ישב ולא דיבר מאומה. ואבא סוראה חשב שהוא כועס עליו שנותן מעט, והוסיף והוסיף הרבה על הנדוניה ועדיין ר' יהודה היה שותק. אמר לו אבא סוראה: מה אתה כועס הרי כל מה שיש לי נתתי ולא השארתי לעצמי מאומה, ואתה כועס ולא מדבר. ענה לו: מה שאני שותק לא שאני רוצה שתוסיף כסף, לדעתי ואם לעצתי היית שומע לא הייתי ממליץ לך לתת יותר ממה שאתה יכול. כלומר מכאן הרבה דברים וגם את הכח של השפעה גם בשתיקה.

סכנות אחרות

מי שאינו נזהר - דינו כרוצח

כתוב במשנה בברכות דף י' : פעם היה ר' טרפון מהלך בדרך והנה הגיע הלילה ונזכר שלא קרא קריאת שמע והוא החליט לקרוא קריאת שמע. אמר הרי בית שמאי אומרים: "ובשוכב ובקומך" - לקרא ק"ש בלילה בשכיבה. אמר ר' טרפון "אחמיר כמו בית שמאי" נשען וקרא ק"ש. ראו אותו ליסטים ובאו לתופסו, ברח ר' טרפון והגיע לשיבה וסיפר הדברים לפני החכמים על שה' הצילו. אמרו לו: 'כדאי היית לחוב בעצמך על שעברת על דברי בית הלל, אם היו הורגים אותך היית חייב כרוצח, מאחר והחמרת על עצמך שלא דין וסיכנת את עצמך לחינם. עיין רע"ב שם ומלאכת שלמה ותפארת ישראל שם.

טעם הזהירות

הרב באר הגולה בסוף חו"מ סי' תכ"ז כתוב: נראה לעניות דעתי הטעם שהזהיר התורה על שמירת הנפש הגוף הוא מטעם שהקב"ה ברא את העולם בחסדו להיטיב לנבראים שיכירו גדולתו ולעבוד עבודתו בקיום מצוותיו ותורתו. כמו שאומר הכתוב: "כל הנקרא בשמי לכבודי בראתיו" וכו' וליתן שכר טוב בעולם. והמסכן את עצמו כאילו מואס בבוראו ואינו רוצה לא בעבודתו ולא במתן שכרו. ואין לך זלזול ואפקירותא יותר מזה.

זהירות בדרכים

בכל השנה כולה צריך האדם להיות זהיר גם כשהולך ברגל, ולא יסמוך על הנהגה שיראונו אלא ינקוט כללי זהירות. לעבור רק במעבר חצייה, וביום שבת אדם צריך לזהר ביותר לעבור רק במקום שאין בו חזק, ואם זה נאמר על אנשים הולכי רגל נאמר גם על נהגים שגם הם יזהרו כל השנה ובפרט בימים הללו תקופת החופש ובין המיצרים, ולא יסמכו שההולך ברגל הוא זהיר.

לא ללכת בין חמה לצל

והוסיפו המפרשים, שלא ילכו במקום שהוא בין צל לשמש, כלומר אם מישוהו רוצה ללכת בשמש - ילך, בצל - ילך, אבל לא ללכת במקום שבו משמש משמשים בערבוביא ששם נמצאים המזיקים. אמנם רק מי שהולך ברגל יכול להבחין בדבר זה, אבל מי שנוסע באוטובוס לא שייך אבחון זה, ואין לו לחוש.

אין להשים כסף בפיו

בשו"ע כתוב שישנם דברים שמזיקים לאדם ולכן צריך להזהר גם מספק סכנה. ולכן לא ישים כסף בפיו. ומסבירה הגמרא שמה חולה מדבק שם את המעות בפיו, והחידקים עלולים לעבור לאדם אחר שיגע בכסף וידבק ח"ו.

שטיפת פירות

בכלל האיסור הזה הוא שטיפת פירות. שבימינו מרססים פירות בחומרי רעל שלא יבואו עליהם חרקים. ולא יאמר אדם אוכל בלי שטיפה או אשטוף במעט מים, אלא ישטפם היטב.

אוכל תחת המיטה

אדם שמניח אוכל תחת המיטה - אסור לאוכלו כי זה מזיק. שו"ע, כה"ח, בו איש חי והגאון. ויש מוצאים כל מיני קולות שאין נכונות צריך לזהר בזה עין באות י"ד שם ובשו"ע סי' קט"ז.

יבדוק אוכל שאוכל

אדם שקם באמצע הלילה בחושך אסור לו לשתות כוס מים שהיה מונח גלוי - שמה נכנסה איזו בריה לתוך כוס מים ותזיקנו. ועיין בבא"ח שם בהקדמה שחמירא סכנתא מאיסורא, ואע"פ שכתוב 'שומר פתאים ה'" לא יסמוך על הנס.

זהירות יתירה בימים אלו.

בימים אלו צריך לזהר בכל מיני אופנים של חשש סכנה, לדוגמא: כשהולך לים ילך לחוף עם מציל וגם שם חלה חובת הזהירות עליו. ולא ילך אלא עד לראש חודש אב, ובפרט אם הולך עם ילדים צריך להזהר מאד מאד. אם קבעו לו זמן לניתוח אם אפשר לדחות מבלי שיגרם לו נזק גופני או כספי - ידחה. ואם אי אפשר יאמר: יה"ר שהקב"ה ישלח מלאך רפאל על יד ימינו של הרופא, וטוב לקבל לפני כן ברכה מרב.

מצוות מעקה - הסרת מכשול

חובת מעקה

כתוב בשו"ע בסוף הלכות חו"מ סי' תכ"ז: "כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מצוות עשה להסירו ולשמר ממנו שנאמר: 'השמר לך ושמור נפשך', ואם לא הסיר המכשולות המביאים לידי סכנה ביטל מצוות עשה ועבר על לא תעשה 'לא תשים דמים בביתך' והנהדר תבא עליו ברכת טוב".

בית השותפין

גם בית השותפין חייב במעקה שנאמר: "כי יפול הנופל ממנו" ולא תלה הכתוב אלא בינופל ולא בבעל הבית בא"ח שם.

מצוות מעקה במרפסת - סורגים לחלונות

קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

מִטּוֹת-מַסְעִי - תַּש"ס - מֵאֵת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

מכשול לאחרים, בור בחצרו בין יש בו מים ובין אין בו מים. ובפרט אחראים עובדי העריה לכסות כל חפירה ברשות הרבים. והמכסה חפירה ברשותו, או שמניח מכסה על בור - אינו מברך עיניו אות ז' .

רכב אחר תאונה

אדם שרכבו התקלקל יניחו בצד הכביש במקום שאין מכוניות עוברות ואם משאירו במקום שמכוניות אחרות עוברות - עובר על 'לא תשים דמים בביתך' כי יכולים להתנגש בו. ואם רואה רכב של מישור אחר שמזיק - יסלק אותו, ואם לא יכול לסלק אותו - יאמר לבעלים שיסלקו אותו. ובביתו - חייב הוא בעצמו לסלקו. יהי רצון שהקב"ה יאיר עיניהם של כולם ויזכה אותנו לראות פני משיח צדקנו בעגלה ובזמן קריב ואמרו אמן.

ריקודים בשבת

אגב זה נזכיר כי בהלכות שבת מובא שאסור לרקוד בשבת או למחות כף ס' של"ט סעי' ג' שמא יבא לתקן כלי שיר. ואומר הרמ"א: שבימינו אין תיקון כלי שיר בשעת הנגינה ולכן לא מוחים בהם. אבל משמע מדבריו שלכתחילה לא יכולים לרקוד. אך לא מוחים במי שעושה כך. וכ"כ המשנ"ב וכלשונו בס"ק י' "ואפילו טיפוח וריקוד אין כדאי להניח המנהג שלא במקום מצווה אלא משום הנח להם". ועיין שם בבאור להלכה באורך .

מחיתא כפים בשבת

וכתב במשנה ברורה שם "אבל לספק כלאחר יד, היינו לא כף על כף אלא על אחורי הכף - מותר". ועיין שם במג"א ס"ק א' ובט"ז ס"ק ב' משם הב"י. ועיין בא"ח בפרשת וזאת הברכה אות י"ז ובשמחת תורה התירו לכבדה של תורה. והיה מעשה עם ר' מאיר בעל הנס, שהלך בדרך ביום השבת ושמע קולות שירה ומחיתא כפים מביתו של רבי יהודה הנשיא בעת חתונת בנו של רבנו ר' שמעון וצעק רבי מאיר על כך ואמר: 'הותרה שבת!!'. וצריך לומר שבבית רבינו הקדוש כנראה מחאו כף בשינוי. וסברת ר"מ לאסור גם בשינוי כיון שבביתו של רבינו הקדוש יש לחוש שמא אחרים ילמדו ממנו ולא ידעו שמוחים כף בשינוי כלאחר יד. וממשיכה הגמרא ומספרת שרבינו הקדוש שמע את הקריאה 'הותרה שבת' ולא ידע מי זה המוכיח אמר: 'מי זה שבא לדרושי בתוך ביתנו?' רץ לראות מי הוא זה. וראה את רבי מאיר הולך ומתרחק מביתו ובשעת ההליכה עף הצעף שעל ראשו וזכה רבינו הקדוש לראות את עורפו של רבי מאיר. אחר כך היה רגיל לומר על כך: לא זכיתי ללמוד תורה אלא בזכות שראיתי עורפו של רבי מאיר עיין הרא"ש ביצה פרק ה' הלכה ב' ומסכת עירובין י"ג ע"ב.

צומות בין המצרים

בשר"ע כתוב ס' תקנ"א סעי' ט': "יש מוסיפים שלא לאכול בשר ולא לשתות יין מראש חודש עד התענית, ויש שמוסיפים מ"ז בתמוז". ובסעיף ט"ז כתוב: "יש מתענים מ"ז בתמוז עד ט"ב". ובגמרא מסכת תענית דף י"א ע"א ע"ב מצאנו שתי אמרות סותרות זו את זו. במקום אחד הגמ' אומרת: שמי שצם נקרא קדוש. ובמקום אחר היא אומרת: שמי שצם נקרא חוטא. וצריך להסביר: א' אם אדם צם לכפר על עוונות נקרא קדוש, אך מסתגף על כלום ומוסיף על עצמו צומות נקרא חוטא. ב' אדם חזק שצם - נקרא קדוש וחלש שצם - נקרא חוטא. ג' הלומדים תורה שצומות מחלישים אותם - אסור להם לצום, שממעטים במלאכת שמים עיין בשי"ס שם ע"ב. ד' אסור למורה לצום או לעשות תיקון כרת ולהיות ער בלילה וכן אסור לו לותר על ארוחת בוקר כיון שזה מחלישו ולא יוכל ללמד את תלמידיו כמו שצריך. ועיין לרמ"א בשר"ע יו"ד סי' רמ"ה סעי' י"ז. עיין פ"ת שם ס"ק ט'. ומסופר על החת"ס שבצעירותו היה מתענה מ"ז בתמוז עד ט"ב באב ולא היה נחלש, לכשהתבגר ונחלש לא היה אוכל בשר בין י"ז בתמוז לט"ב. וכשנחלש יותר כשהזקין - לא אכל בשר ולא שתי יין רק מראש חודש אב, וכל זאת כדי לא לגרום לחולשה בלימוד. ולכן כל העושה חומרות אלו לא יקבלם כנדר וכנראה שכך עשה החת"ס או שעשה "התרה" על מנהגו. ובכל מקרה כתבו הפוסקים שכיום לא יחמירו לצום שלושת השבועות, ובפרט בני תורה עיין לכה"ח שם ס"ק קצ"א.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

י'עשית מעקה לגגך' לא מדבר רק על גג אלא כל דבר שיכול לבוא לידי חזק צריך לעשות מעקה. 'ועשית מעקה לגגך' - פירושו של דבר האדם צריך לחשוב במחשבתו אלו מקרים יכולים לקרות בהם סכנה. ולכן חייב אדם לשים סורגים במרפסת או בחלונות שנמצאים בבית ואפשר לקפוץ מהם. וכן מי שיש לו מרפסת בקומה שניה או יותר יניח מעקה בגובה י' טפחים לפחות צריך לזהר שלא יהיה במרפסת כסא כדי שילדים קטנים לא יוכלו לעלות עליו. אבל אם החלון גבוה ואין כסא קרוב למקום אין חייב לשים סורגים. אלא"כ ישנו כסא ליד החלון או החלון לא גבוה שאז חייב לשים סורגים.

גם בבית של מבוגרים

חובת הזהירות היא גם על מקרים רחוקים, ולכן לא יאמר אדם הואיל ורק אני ואשתי בבית ואנחנו מבוגרים ולא נטפס על החלון - לא נשים סורגים. אלא יחשוש למקרה שיבואו אורחים עם ילדים קטנים בשעה שהוא לא יכול לומר להם 'תזהרו'. אין כאן מעקה. שמא מתוך הרגל לא ישים לב על הילדים האורחים וח"ו יכולים להכשל בזה.

מגלגלים חובה לידי חייב

הפסוק אומר 'כי יפול הנופל ממנו' הנופל צריך ליפול ולהפצע או למות מחמת עונו או מסיבות אחרות. אעפ"כ צייתה תורה להניח מעקה כדי שלא יפול בבית שלך - כי מגלגלים חובה ע"י חייב.

יניח מעקה בעצמו

מצווה זו חשובה מאוד ונדירה ועל כן וישתדל כל אדם לקבוע את המעקה שלו בידיו, ולא יעשה על ידי שליח כי 'מצווה בו יותר מבשלוחו'. ואם יש לו מעקה של ברזל יאמר לבעל המלאכה שמכין את המעקה להניח לו לסיים את החיבור במקום האחרון של המעקה. ולפני שמחברו בריתוך או בהברגה יאמר: 'ליקב"ו הריני בא לקיים מצוות עשה של התורה' ויגיד 'ויהי נעם' ואח"כ יאמר 'אקב"ו לעשות מעקה' עיין בא"ח ש"ש פרשת פנחס, אות ד'. ועצה זו יש לומר למי שלא יודע לרתך את החיבור האחרון שזו עבודה מקצועית, שיבקש מבעל המלאכה שאת החיבור האחרון יעשו על ידי הברגה כדי שיוכל בעל הבית לעשות כן בעצמו ולפני שמברג יברך כדלעיל.

מעקה חזק

כתב בא"ח שם אות ו' ושם באות ה' גובה המעקה יהא עשרה טפחים ויהא חזק, שאם יהא רפוי - עושה מכשול יותר לנפילה.

ועשית מעקה - מניעת סכנה גם מחוץ לבית

י'עשית מעקה לגגך' ולא תשים דמים בביתך' לעיתים אדם "שם דמים" מחוץ לביתו על ידי הנחת מכשול, ואם רואה מכשול ששם אדם אחר כגון קליפת בננה - חייב להסירו. ולא יאמר: קליפה זו לא שלי ומה אכפת לי! והעושה כן עובר בשני לאווים אע"פ שאינו 'ביתך'. וכשמסיר המכשול מקיים מצוות עשה של 'השמר לך ושמור נפשך' ומציל גם אחרים.

המסיר מכשול שאינו שלו - יכוון לא לקנותו

אומר הריב"ש כשאדם הולך בפסח ורואה חמץ כגון עוגה ברצפה וחושש שילך יאכלנו - צריך להסירו. אך אם הוא ירים אותו הוא צריך לכוון לא לזכות בו שלא יעבר על איסור. ולפני כן יאמר 'אני לא מתכוון לזכות בו', ואח"כ יקח אותו ויזרוק. ואם הרים וקנה אותו - לא יכול לחזור ולהפיקרו כי לא מועיל הפקר בחמץ בתוך פסח וצריך לשורפו. וכן גם בהסרת מכשול המזיז אותו ממקומו צריך לכוון לא לזכות בו כי אם יזכה בו חייב בנזקיו. 'הכישא - התחייב בה' - לדוגמא אדם ראה קליפת בננה לא שלו והרים אותה וזכה בה וזרקה במקום כלשהוא, ואח"כ עבר אדם אחר במקום השני וניקב בה - השני חייב לשלם. ולכן כשמסיר קליפת בננה יכוון לא לזכות בה ויזרוק במקום שאין עוברים ושבים.

מכשול של בור מים

הרב בא"ח כתב כך: "לא רק מעקה, אלא כל דבר ודבר שיכול לבוא בו

www.harav.org

website@harav.org